

Kivihautasia hioinkiviä

Vanajanselän Piilosaarella, Tyrvännössä.

H. M. l. 9439: 1-3; 2 valokuvaa (lev. 8953-54).

Piilosaari on pieni, Tyrvännön pitäjän Retulan kylään kuuluva kallio-luoto Vanajanselän itälaidassa, runsaan kilometrin matkan päässä Retulansaaresta länteen (kuva 1). Saaren etelärannalla olevan lahdenkaarteen rantakivikosta tapasi allekirjoittanut sattumalta kalamatkallaan isossa maakivessä, joka oli n. 1½ m pitkä (S-N), lähes m leveä ja runsaasti ½ m korkea, hiiren korkeimmassa tasalahisessa pohjoispäässä, selvän kiertäen havigatun hiontakellän (kuva 2). Kivi on, siitä lohkaisemastani näytteestä päätäen (9439: 2), hienorakeista diabasia (toht. N. Saitakarim mukaan). Sen lähi oli paikalla käydessäni, veden ollessa erikoiseen alhaalla*, turskin suurempää kuin metrin verran veden pintaa ylempänä** Ke-

* S. o. 79.06-79.02 keskiveden alla n. 79.50
 ** S. o. n. 80.02 meren pintaa ylempänä, ja n. 0,5 m keskivettä korkeammalla. Lis. 195'34 m.s.

väsiin se on siis yhäkin usein tulvan alla³ ja Vanajaveden suurimman laajuuden aikana, ennen Kuohhalan korkeen perkkausta, se oli n. 2 m:ä syvässä vedessä. Mutta kivikaudella, hioinkivien käytössä, jolloin järven veden pinta oli rantoihinsa verrattuna nykyistään huomattavasti alempana, hivi on ollut kauempana rannasta ja noin parisen metriä vesirajaa ylempänä kuin nyt. Piilosaaari ei kuitenkaan ollut silloin, syvärautaan kun se on, paljon nykyistään isompi. Se oli silloinkin vain pieni luoto, mutta lähempänä maantieteeseen kait huolunsa nyk. Retulansaaren rantaa (Vrt. Väinö Luon, Die postglaziale Geschichte des Vanajaväses, varinkin kartat IX-XI).

Ryhtyessään saarta tarkastamaan löysin sen länsirannalla olevan valkamaan stela-sivulta, hiuteasta kalliosta, joka näytti olevan samaa kivettä kuin main. hioinkivi, ja hieman ylempää vedenpinnasta lukien, mieltäni aiheittävää ilmestystä, joskin edellistä pienemmän ja heikommin tuntuvan hioutakkeenä.

Muokemmin saarella valokuvia ottamassa käydessäni löysin vielä viimeksimainitun valkamaan rantakivikosta, n. 10 m kalliosta olevasta hioutajäljestä poljoiseen, kolmeen kappaleeseen lohjuneeseen hiertäen hangatun greissisen hioinkivien, joka, joskin isokokoisen, oli mitatukseltaan sellainen, että saattoi toimittaa sen Kansallismuseoon (9739:1). Se oli tuskin senhän vertaa veden pintaa ylempänä kuin kuvassa 2 näkyvä hioinkivi. Sivun lähellä vesirajaa on samassa rantakivikossa vielä koveropintaisen hivi ilmeä keikkukuvua. Se saattaa kuitenkin olla luontainen.

³ Piilosaaaren kartilla on Vanajaveden keskikokoa n. 80,30, suurin tulva n. 81,40 m yli mer. Hydrogr. toimistosta Sastu 7.

Saaren gneisihalliossa on diabasi suonia. Sen etelä- ja haakkoisraunalla olevissa, osaksi hallionrapautumisesta syntyneissä kivikoissa ne ovat säilyneet kiviäveinä, joissa kivet ovat huomattavan kulkimikkaita lohkaraita (näytteet 9739:3 A. Laitakarim mukaan samaa diabaasia kuin 9739:2). Pääosaltaan lieuee halliosuoni gneisiä. Ilmeisesti on kiviaseihin sopiva diabasi houkutellut kivikauden ihmiset saarelle kivienhakuun ja kiviaseiden tekoon, josta hioutakkehat ovat todistuksina. Kun diabaasia käytettiin eihoisesti veneenmuotoisiin vasarahirveisiin ja kun esim. viimereusien kortesjärveläiset suuret hioinkivilöydöt näyttävät sijoittuvan lähinnä vasarahirveiden aikaan, on mahdollista, että Piilosaaren kivikautinen diabaasi ottopaikka on juuri vasarahirveajalta. Mainittakoon, että Tyrvännöstä on löydetty muuan keskentekeinen veneenmuotoinen vasarahirves (1869:1), samoin Tyrvännön itärajalta, Hauholta (1886). Nämä teelmät eivät kylläkään ole diabaasia (edellisen on uralti-porfyriittia ja jälkimmäisen hienorakeista gabraa), mutta molemmat löydöt todistavat, että näitä vasarahirveitä on valmistettu myös Etelä-Hämeessä.

Diabaasia on mahdollisesti myös Keisonsaarella, pienessä kallioluodossa Piilosaaresta länsilounaaseen n. 1½ km. Tältä saarelta hervottiin näet hämeentimialaisen Heinäsen kiveurveistämön louhineen mustaa kiveä.

Vertauskohtana Piilosaaren hioinkivilöydöille viitattakoon Mynämäen pitäjän Kerkolan kylän Jumilasta, isosta maakivestä tavattuun hirttohionnan jälkeen (vt luetteloa 9368:1-3). Paikka on tarkastamaton.

Ukrainasta, Dnjeprin koskialueelta kuvaa Pridniški joukon kehämäisiä sey-

Armeen. löytöpaikasta, ks. Hämeenmaa IV, 1934.

venyhyriä maakivissä tai kalliossa, verraten
niitä kiertäen hangattuihin hiomakiviin.
Valokuvissa ne eivät kuitenkaan näytä tal-
laisilta (Kievin Antropologia I, 1927, s. 143 ja seur.).

Piilosaaressa on muuten juhlallisia, patte-
rimaisia rantakivikkoja Vanajaveden suurimman
laajuuden ajalta (s. o. ajalta ennen Kuokkalan kos-
ken syventämistä). Muuan näistä pattereista
on kuitenkin siksi korkealla, arviolta n. 5 m
veden pintaa ylempänä, että epäilisin sitä ih-
misten tekemäksi. Se on n. 20 m pitkä, etelä-
pohjois-suuntainen, kiven ja maan sekaisen
valli saaren kallioisen korkeimman louhais-
kärjen itäosalla, läntiseltä, kallion laen
puolelta n. $\frac{1}{2}$ m, itäosultaan n. 1 m:n kor-
kea. Saaren nimi, Piilosaari, saattaa
ajatteluun, että se olisi saarella joskus
sodanaikana piileskelleiden paholaisen
hyvässä suojalaite.

Tutkimukset suoritettu 2 ja 19 p:n elok
1933.

Aarne Ayräpää.

P. S. 14/5'34.

Hydrografisesta toimistosta myöhemmin Paananen
tiedon mukaan oli ^{Vanajassa} veden korkeus 2/8'33 Hämeenlinnan
artikon mukaan 79.06, Valkeakosken alartikon mu-
kaan samoin 79.06 ja 19/8 edellä 79.03, jälk. 79.01 (Pi-
llosaarissa ^{siis} 79.02); Kerkisen on edell. artikon kohdalla
79.56, jälk. 79.17, Piilosaarissa siis n. 79.51-52. Paikal-
la on vesi, ennen Kuokkalan kosken laskua, ollut
samalla korkeudella kuin elok. '33 siellä käytävänä;
graf. Auerin laskun mukaan viimeistään n. v:n
1000 vaiheilla e. Kr. Ja kun hiomakivien asema ei
ole voinut olla niiden syntyaikana paljon vettä lä-
heisempi, saadaan niiden ikä jo tähtäen hieman pitkäälle Kr. Sin. Tuhon.

lev. 8953.

1. Piilosaari Venäjänselällä
joks. Koillisesta, Heinäsaar-
relta nähtynä.

lev. 8954.

2. Kiertäen hangattu hiontakehä
isassa maakivessä Piilosaaren
etelärannalla, pohjoisesta päin.
(Vrt. 9739:2).